

KARAÇİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM SÜRECİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ŞANLIURFA/BİRECİK ÖRNEĞİ¹

A STUDY ON THE EDUCATIONAL PROCESS OF KARACHI CHILDREN: THE OF ŞANLIURFA/BİRECİK

Ercan ARSLAN*

Muhammet FIRAT**

Geliş Tarihi (Received): 19 Nisan 2025

Kabul Tarihi(Accepted): 2 Mayıs 2025

ÖZ: Bu çalışma, Çingene topluluklarından biri olan Karaçi alt grubuna mensup çocukların eğitim süreçlerini sosyolojik bir bakış açısıyla ele almaktadır. Araştırma kapsamında, Karaçi çocukların eğitim süreci ve bu süreci şekillendiren sosyal, kültürel ve ekonomik dinamikler incelenmiştir. Karaçi çocukların eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar, nitel araştırma yöntemiyle Karaçi aileleriyle yapılan görüşmeler aracılığıyla derinlemesine analiz edilmiştir. Araştırmaya, Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde yaşayan 28 Karaçi birey katılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Karaçi çocukların eğitim süreçlerinde ebeveynlerin eğitime yönelik tutum ve katkılarının genellikle düşük olduğu, dolayısıyla çocukların eğitim düzeylerinin de bu doğrultuda sınırlı kaldığı görülmektedir. Eğitim sürecinde karşılaşılan başlıca sorunlar arasında dışlayıcı söz ve davranışlar, ekonomik yetersizlikler, özgür yaşam arayışı, konar-göçer yaşam tarzı, geçim stratejileri, dil bariyerleri, çocukların erken yaşta çalıştırılması ve evlendirilmesi gibi etkenler yer almaktadır. Ayrıca, Karaçi çocukların eğitim sürecinde yaşadıkları bazı zorlukların kendi iç dinamiklerinden de kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çingene, Çocuk, Dom, Eğitim, Karaçi Çocuklar.

ABSTRACT: This study examines the educational processes of children belonging to the Karachi subgroup, one of the Gypsy communities, from a sociological perspective. Within the scope of the research, the educational process of Karachi children and the social, cultural

¹ Bu çalışmada “Karaçi Çocukların Eğitim Süreci Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa/Birecik Örneği” başlıklı Yüksek Lisans tezinden yararlanılmıştır. Ercan Arslan, Karaçi Çocukların Eğitim Süreci Üzerine Bir Çalışma: Şanlıurfa/Birecik Örneği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ, 2023.

*Fırat Üniversitesi, SBE Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, ercan3263@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5289-0883

**Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü, muhammetfirat@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2447-1427

OPEN ACCESS

© Copyright 2025 ARSLAN & FIRAT

and economic dynamics that shape this process were examined. The problems that Karachi children encounter during the educational process were analysed in depth through interviews with Karachi families using the qualitative research method. 28 Karachi individuals living in the Birecik district of Sanliurfa participated in the research. According to the findings, it is seen that the attitudes and contributions of parents towards education of Karachi children are generally low, and therefore the education levels of children are limited accordingly. The main problems encountered during the educational process include factors such as exclusionary words and behaviours, economic inadequacies, the search for a free life, nomadic lifestyle, livelihood strategies, language barriers, and making children work and marry at an early age. In addition, it has been determined that some of the difficulties experienced by Karachi children during the educational process also stem from their own internal dynamics.

Key Words: Child, Dom, Education, Gypsy, Karachi Children.

GİRİŞ

Ülkemizin farklı bölgelerinde yaşayan ve çeşitli isimlerle anılan Çingene grupları, kapalı yaşam tarzlarıyla dikkat çekmektedir. Çoğu yerde "Çingenelik bilinci"ni koruyan bu gruplar, geleneksel yaşam biçimlerini sürdürmektedirler. Çingenelik bilincinin etkisiyle şekillenen bu yaşam tarzı, bu grupların hâkim kültürden farklı bir yaşam biçimi benimsemelerine yol açmaktadır. Bu bağlılık, Çingene gruplarının eğitim ve öğretim süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çingene çocukları, kendi yaşam biçimlerine sıkı sıkıya bağlılıkları nedeniyle okula uyum sağlamakta zorluklar yaşamaktadırlar. Bu durum, eğitim ve okullaşma oranlarının düşük kalmasına sebep olmaktadır. Konargöçer bir yaşam tarzına sahip olan Çingene grupları, mevsimsel olarak göç ettikleri için eğitim sürecinde devamsızlık ve okul terk oranlarının yüksek olması gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu göçler, eğitim süreçlerini aksatan ve öğrencilerin eğitimine devam etmelerini engelleyen ciddi sorunlar yaratmaktadır.

Çoğu toplumda, hâkim kültürden farklılaşan gruplar bulunmaktadır. Bu gruplar, hâkim kültürden çeşitli şekillerde farklılaşarak kendilerine özgü yaşam biçimleri geliştirirler. Türkiye'deki Çingene çocukları da özellikle eğitim sürecinde bu farklılaşmayı deneyimlemektedirler. Bu farklılaşma, çoğunlukla kültürel, dilsel, sosyo-ekonomik ve çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Çingene çocukları, kırsal alanlarda veya gecekondu bölgelerinde yaşamanın getirdiği sosyal dışlanma, düşük gelir düzeyi, etnik köken farklılığı ve sağlıksız yaşam koşulları gibi zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu gruplar, genellikle hâkim kültürden bağımsız bir yaşam tarzı benimserler. Eğitim sistemi ise hâkim kültürün değerleriyle şekillendiğinden, bu gruptaki bireyler kendilerini eksik ve yetersiz hissedebilirler (Genç, Taylan ve Barış, 2015: 88). Kendi kültürel yapılarıyla barış içinde olan

Çingene grupları, sosyal hayatta dışlanma gibi pratiklerle karşılaştıklarında, bu durum, onların "farklı olma" bilincini pekiştirmektedir. Bu bilinç, Çingene gruplarının kendi kültürlerine olan bağlılıklarını artırmaktadır. Sonuç olarak, eğitim ve öğretim süreçleri, Çingene çocuklarının kendi kültür yapılarıyla uyumsuz olduğu için, düşük aidiyet duygusu nedeniyle genellikle başarısızlıkla sonuçlanmaktadır.

Ülkemizde, temel eğitimin yaygınlaştırılması ve kalitesinin artırılması süreci, genellikle geç ve yavaş bir şekilde ilerlemektedir. Eğitimin, bireyin yaşamını ve zihniyet dünyasını olumlu yönde dönüştürme gücü olduğu kesindir. Ancak eğitimin sosyal ve ekonomik gelişim üzerindeki etkisi, farklı yerleşim birimlerinde ve çeşitli sosyal gruplarda farklı biçimlerde kendini göstermektedir. Özellikle kırsal alanlarda ve küçük yerleşim yerlerinde, eğitimin bireyler ve gruplar üzerindeki etkileri daha geç ve sınırlı bir şekilde görülmektedir (Cihan, 2017:79). Çingene gruplarının genellikle kırsal bölgelerde ve kenar mahallelerde yaşamaları, bu grupların eğitim, sağlık, altyapı ve istihdam gibi temel hizmetlere erişim konusunda zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum, özellikle eğitim ve öğretim süreçlerinde yetersiz hizmet almalarına yol açmaktadır.

Modern toplumlarda eğitim, bireylerin sosyal statü kazanmasında en etkili araçlardan biri olarak görülmektedir. Bu nedenle, eğitim ile sosyal hareketlilik arasında pozitif bir ilişki kurulması, beklenen ve doğal bir sonuç olarak değerlendirilmektedir (Yazgan ve Suğur, 2019: 71). Eğitim ve öğretim insanları sosyal yaşama hazırlamada önemli bir işleve sahiptir. Eğitim bireylerin istedik davranış oluşturmalarında ve bireylerin sosyal yaşama entegre olmalarında gerekli bir süreçtir. Fakat kimi zaman eğitim süreçlerinde bazı gruplar dezavantajlı konumda yer almaktadır. Dezavantajlı konumlarda bulunmalarında grupların çevrelerinden kaynaklanan sebepler olmakla beraber kendi içsel dinamikleri de yer almaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Çingene ve Çingene görünümlü olan gruplar, eğitim süreçlerinde zorluk yaşamaktadırlar. Çingenelerin eğitim-öğretim faaliyetlerine katılımında pek çok araştırmacı benzer sonuçlar elde etmiştir. Araştırmacıların benzer sonuçlar elde etmelerindeki en temel argüman Çingenelerin yaşam biçimleri ve ön yargılara maruz kalmalarından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmayla akademik çalışmalarda yer verilmeyen, ilgi çekmeyen Karaçi grubu Çingene çocukların eğitim süreçleri ve bu sürece ilişkin yaşadıkları temel sorunlar anlaşılmaya çalışılmıştır.

1. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemiyle, Şanlıurfa ili Birecik ilçesinde yaşayan Karaçi çocuklarının eğitim süreçlerini incelemektedir. Araştırma, Karaçi alt grubuna ait çocukların aileleriyle yapılan derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır.

Birecik'te yaşayan 28 Karaçi bireyi araştırmaya dâhil edilmiştir. Katılımcıların seçimi, amaçlı örnekleme türlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemiyle yapılmıştır. Kartopu örnekleme sayesinde, eğitim sürecine dâhil olan ailelere ulaşılmıştır. Görüşmelere katılım gönüllülük esasına dayalı olarak sağlanmıştır.

Çocukların eğitim süreçlerini anlamaya yönelik olarak, 18 soruluk bir yarı yapılandırılmış ön görüşme formu hazırlanmıştır. Ancak, ön görüşmeler sırasında elde edilen veriler doğrultusunda bazı sorular çıkarılmış ve yeni sorular eklenmiştir. Sonuçta, Karaçi aileleriyle yapılan görüşmelerde 23 soruluk bir yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Görüşmelerde katılımcılar gönüllü kişilerden seçilmiştir ve görüşme sırasında hem not alınmış hem de ses kayıtları yapılmıştır. Elde edilen veriler çözümlenerek yazılı hale getirilmiş ve ardından betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Tüm görüşmelerde katılımcılara araştırmanın amacı ve süreci hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bu bilgilendirme, çalışmanın güvenilirliğini artırmak ve doğru verilerin elde edilmesini sağlamak amacıyla yapılmıştır. Katılımcıların görüşleri alındıktan sonra, metinler kendilerine tekrar okutulmuş ve varsa yanlışlıklar ya da düzeltmeler yapılmıştır.

Araştırma için Fırat Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 16.12.2021 tarihinde 6 nolu kararla etik kurul izni alınmıştır.

2. ARAŞTIRMA ALANI VE KARAÇİLER HAKKINDA BİLGİLER

Literatürde Dom grupları arasında yer alan Karaçi Çingeneleri, Türkiye'de ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşamaktadır. Bu bölgedeki yerleşim yerlerinden biri olan Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde, sahada yaptığımız gözlemler ve görüşmecilerden edindiğimiz bilgilere göre yaklaşık 2.000 kişilik bir Karaçi nüfusu bulunmaktadır. Birecik; güneybatısında Şanlıurfa ili, kuzeyinde Halfeti, kuzeydoğusunda Bozova, doğusunda Suruç, güneyinde Suriye'nin Aynelap, batısında Karkamış ve Nizip ilçeleri arasında yer almakta olup zengin bir kültür havzasına sahip bir yerdir. Kendilerini aşiret olarak tanımlayan Birecik Karaçileri Dom olduklarını ve Domca konuştuklarını ifade etmişlerdir. Kendi kimlik ve yaşam biçimlerine bağlı olarak yaşayan Karaçiler Çingene isminden rahatsız olmakta ve bu ismi kabul etmemektedirler. İlçe içerisinde farklı mahallerde bir arada yaşamlarını sürdürmektedirler. Genelde kentin kenar mahallerinde yaşayan Karaçi ailelerinin erkeklerinin çoğunluğu geleneksel meslekleri olan dişçilik meslekleri ile geçinmeye çalışmaktadırlar. Erkekler arasında şehre adapte olmuş farklı iş kollarında çalışan bireyler de bulunmaktadır. Kadınlar ise genelde evde çocukların bakımlarını üstlenmişlerdir. Bununla birlikte aile geçimine evlere temizlik yapmaya gidip para kazanan kişiler de bulunmaktadır. Birecik ilçesinde yaşayan Karaçiler her

ne kadar toplum ile entegre yaşasalar da hâkim toplum tarafından olumsuz bir imaja sahiplerdir. Zaman zaman dışlayıcı sözlere maruz bırakılmakta ve sürekli yaşanan Karaçi davaları ile bilinmektedirler. Karaçiler eskiye nazaran çocukların eğitim ve öğretim faaliyetlerine devam etmelerine daha fazla önem vermektedirler. Görüşmeler esnasında kökenleri ve nerden geldiklerini anlatan iki yaşlı Karaçi eşi:

“Bizim atalarımız bir zamanlar önce develerle göçer olarak büyük kabileler halinde göç edip Tunus’a gelmişler. Sonrasında bulundukları yerden göç edince kıraç ve taşlık gibi bir yere düşmüşler. Orada olanları gören kişiler bağırarak burası kıraç yer burada yol yok ne işiniz var! Yolu aşağı tarafta bıraktınız diye seslenmişler. Bizim adımız orda öyle kıraç olan yere geldiğimiz için Kıraçi’den Karaçi olmuş. Bizim kökenimiz aşiret reisi yani büyüğümüz ise Abuzed bin hilaldir.” (Z. U 70-K ve H.U-76).

Mevcut bilgilerde kökenleri konusunda net bilgi olmayan Birecik Karaçi Domları kökenleri konusunda kendilerinin Tunus tarafından geldikleri ve isimlerinin “Kıraçi” kelimesinden türetilip “Karaçi” olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kendilerinin aşiret olduğunu ve bu aşiretin adının Abuzed Bin Hilal olduklarını ifade etmişlerdir.

Diğer Çingene grupları gibi Domların da Hindistan’dan 9. yy. da Orta Doğu’ya göç ettikleri belirtilmektedir. Domari denilen bir dil kullanmaktadırlar. Göçleri sırasında bir kısmı Orta Doğu’ya yerleşirken diğer kısmı Avrupa’ya göç etmiştir. Çoğu Müslüman Kıptilerin de bu gruba ait olduğu düşünülmektedir. Ülkemizde çoğunluğu doğu ve güneydoğu bölgelerinde küçük topluluklar olarak yaşamaktadırlar. Dünyadaki nüfuslarının elli bin kadar olduğu tahmin edilmektedir. Göçebe olarak yaşayan Domlar, Çingene olma özelliklerini korumaktadırlar. Günümüzde ise Hindistan’da yaşamakta olan Domlar basit işlerle geçimlerini sağlarlar. Domlar da diğer Çingene gruplar gibi öncelikle İran ve Orta Doğu’ya oradan da Avrupa’ya yayılmışlardır. İran, Suriye ve Irak gibi Orta Doğu ülkelerinde yaşayan Domlar göçebe olup kendilerini Dom, Dummini, Deman gibi adlarla tanıtır. Türkiye’de yaşayan Domlar ise küçük gruplar şeklinde farklı yerlere dağılmışlardır (Ayhan, 2019: 22). Göçebe yaşayan Karaçiler, kendilerini olumsuz özellikleri ön plana çıkan Çingene toplumundan kısmen ayrı görmekte; fakat tümüyle de ondan ayrı olmayan, Domların belirli bir soyundan geldiklerini kabul etmektedirler. Göçebe yaşayan Karaçilerin bir bölümü kökenlerini, asıl itibariyle Karaçi’ye dayandığını öne sürerken diğer bir kısımları ise kökenlerinin “Bin Hilal Aşireti” olarak bilinen, Domların bir alt grubuna mensup olduklarını kabul etmektedir (Cihan, 2017: 43).

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

3.1. Çalışma Grubu

Görüşmecilerin 18'i kadın 10'u erkektir. Görüşmeler esnasında çocukların eğitim süreci ile kadınların daha fazla ilgilendiği görülmüş, bu nedenle kadınlarla daha fazla görüşme yapılmıştır. Yaş dağılımı 28 ile 60 yaş arasında değişkenlik göstermektedir. Görüşmecilerin çoğunluğu Şanlıurfa Birecik doğumlu olmakla birlikte farklı şehirlerde doğan kişiler de bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunun çocuklarının eğitim hayatı devam etmekle birlikte bazılarının eğitim hayatına devam etmeyen çocukları da bulunmaktadır. Karaçi ailelerinde eşler arasında erkek katılımcıların tamamı eşlerinden yaşça büyüktür. Kadın katılımcılar arasında yaş oranlarının düşük olması kadınların erken evlenmesinden kaynaklanmaktadır. Karaçi ailesi çocuk sayıları ise çoğu ailede 4 çocuk üzerindedir. Karaçi aileleri ile yapılan görüşmelerde çocukların yaşları 6-12 arasında değişkenlik göstermektedir. Bununla birlikte görüşme yapılan ailelerin çocukları arasında 30 yaş üzerinde çocuk bulunmamaktadır.

Eğitim-öğretim durumları bakımından çeşitlilik gösteren katılımcılar arasında okuma yazma bilmeyen olduğu gibi ilkokul, ortaokul, lise mezunları da bulunmaktadır. Katılımcıların 2'si okuryazar değil, 6'sı okuryazar, 14'ü ilkokul, 2'si ortaokul, 4'ü lise mezunudur. Karaçi aile ebeveynlerinin öğrenim durumlarının lise düzeyini geçmediği anlaşılmaktadır. Erkek katılımcıların öğrenim durumları kadın katılımcılara göre daha yüksektir. Tüm Çingene gruplarında olduğu gibi bu durum Karaçi Dom Çingenelerinde de belirgin haldedir.

Diğer Çingene gruplarında olduğu gibi Karaçilerde de eğitim oranlarında cinsiyet farklılıkları dikkat çekmektedir. Katılımcılar arasından kadınların öğrenim düzeyi erkek katılımcılara oranla düşük seviyelerde kalmaktadır. Kadın katılımcılar arasında sadece bir kişi lise düzeyinde eğitimini tamamlamıştır. Okuma yazma bilmeyen kişiler kadın katılımcılardan oluşmaktadır. Çingenelerin öğrenim düzeyi, cinsiyet ilişkisi bağlamında erkeklerin öğrenim düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı durum (cinsiyet farklılığı) Karaçi Çingenelerinde de görülmektedir. Karaçilerde; evde kız çocuklarının ev işlerine destek olmaları ve kardeşlerinin bakımlarında annelerine yardımcı olmaları, kız çocuklarının eğitim-öğretim süreçlerine katılımında erkeklere nazaran daha az desteklenmesi tutumu, kadınların eğitim seviyelerinin düşüklüğünde temel etkenlerdir.

Karaçilerin gelir getirici meslekleri kısıtlı ve yaşam seviyeleri düşüktür. Tüm aile bireyleri evin bütçesine bir şekilde katkıda bulunur. Grup içerisinde kadınlar da iş gücüne ve aile gelirine katkıda bulunur. Karaçiler göçebelik esnasında yörede yapılan meslekleri yaparak kendilerine uygun meslekleri icra ederler. Karaçi Çingeneleri bahar aylarından itibaren başladıkları göçebe yaşamlarında elekçilik,

sepetçilik, dişçilik ve sünnetçilik gibi işlerle uğraşanların sayısı oldukça fazladır (Cihan, 2017: 27). Çingenelerin düzenli ve vasıflı bir işe sahip olmayışı, düşük ücretlerle çalışmalarına ve gelir yetersizliklerine neden olmaktadır. Tüm Çingene gruplarının neredeyse tamamında görülen bu durum, ortalama dört kişilik nüfusa sahip bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yeterli ortalama aylık bir gelire sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Yaptıkları mesleklerden dolayı düşük ekonomik standartlara sahip olmaları ve gelirlerinin düzensiz olması, kazançlarının ancak temel ihtiyaçlarını karşılamasına yol açmaktadır. Günü kurtarma ve geçinmeye dayalı stratejiler geliştirerek hareket etme gerekliliği, ekonomik alandaki dışlanmaların da temel belirleyici olmaktadır. İşsizliğin eklenmesiyle de oluşan çeşitli problemler, aynı zamanda dışlanma alanlarını ve süreçlerini de karşılıklı olarak üretmektedir (Fırat ve Açıkgöz, 2020: 245).

Karaçi meslekleri cinsiyete göre değişkenlik göstermektedir. Kadınların çoğunluğu evde çocukların bakımlarını üstlendiği için herhangi bir meslek sahibi değillerdir. Bununla birlikte bazı kadın görüşmeciler evlere temizlik yapmaya gittiklerini ve bu şekilde aile geçimine katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir. Erkek görüşmeciler ise beden işçisi, dişçilik ve temizlik işleriyle geçinmektedirler. Karaçi aile erkeklerinin dişçilik mesleği geleneksel olarak devam etmekte, kimi katılımcılar diş yapmak için farklı bölgelere gittiklerini ifade etmişlerdir. Gelir düzeyi yüksek olan dişçilik, Karaçi bireylerinin yoğun olarak yaptığı meslektir. Genellikle erkekler dişçilik yaparak ailelerini geçindirmeye çalışmaktadırlar.

3.2. Karaçi Çocuklarının Eğitim Sürecinde Ailenin Rolü

Karaçi çocukların eğitim süreci diğer tüm toplumsal gruplar gibi ailede başlamaktadır. Geleneksel aile biçimi tüm Çingene gruplarında olduğu gibi Karaçilerde de benimsenmekte ve sürdürülmektedir. Ailenin tüm bireyleri ile birlikte konar veya göçer şekilde bir arada yaşarlar. Aynı yerde yemek yer, aynı yerde oturlar ve aynı mekânda dinlenip uyurlar. Kadınlar çevrelerinde olduğu gibi grup içinde de etkin bir konumda değillerdir. Kadına söz hakkının çok az düştüğü Karaçilerde söz ve yetki babada yani erkektedir. Dışarıdan bakıldığında grupta bir düzen ve ahenk görülmektedir. Aile büyükleri küçük çocuklar, gençler ve kadınlar üzerinde kontrol ve denetim görevini üstlenmişlerdir. Bu nedenle Karaçiler arasındaki davranış ve tutumlar aile reisinin etkisiyle şekillenmektedir (Cihan, 2017: 26-27). Çingene gruplarının kültürleri içerisinde oluşan “sosyal sermaye” ve “kültürel sermaye” bireylerin toplumsal yaşantısını ve ilişki ağlarını belirleyici bir unsurdur. Bu özelliği ile sosyal sermaye toplumu/toplulukları birbirine bağlayan sosyolojik bir işleve sahiptir. Sosyal sermaye, benzer özellikteki bireyler arasındaki güçlü ilişkiyi ifade eden “bağlayıcı sosyal sermaye” ve birbirinden farklı bireyleri

bir araya getiren “köprü kurucu sosyal sermaye” şeklinde iki temel biçimde ayrıma tabi tutulabilir. Bu bağlamda Çingenelerin eğitim-öğretim süreçlerinde edindikleri “sosyal sermaye” ve “kültürel sermayeleri” olumsuz toplumsal konumlarının sürekli yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle Çingene gruplarının eğitimsel başarılarının düşüklüğüne, ebeveynlerin öğrenim seviyeleri ve ekonomik yetersizliklerin devamına etki etmektedir (İlhan ve Fırat, 2019: 377). Çocukların yetiştirilme tarzı, ailenin sosyo-kültürel yapısı, anne ve babanın kültürel sermayeleri çocukların eğitim ve sosyal konumlarını etkilemektedir. Hâkim kültür içerisinde dışlanmalara maruz kalan Karaçi çocukları okul yaşamlarında aileleri tarafından yeteri kadar desteklenmemektedir.

Çocukların eğitim-öğretim aşamalarında başarılı olmalarında ailenin işlevi önemli bir konumda yer almaktadır. Özellikle çocukluk döneminde ailenin öz benlik, barınma, gelişme, sevgi, ihtiyaçlarını karşılama ve sahiplenme eğilimleri çocukların eğitim sürecine pozitif etkisi olduğu bilinen bir gerçektir. Bu ihtiyaçlar aile dışında başka yerde yeterince karşılanamamaktadır. Görüşülen Karaçi velilerin eğitim düzeylerinin düşüklüğü, eğitimin önemini yeterince kavrayamamalarına neden olmaktadır. Çocuklarının eğitimleri ile fazla ilgili olmayan veliler çocuklarının kendi başlarına dersleriyle ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Çocukların eğitim süreçlerinde ailelerin derslere olan katkıları ve ilgilerini gösteren tutumlar şu şekildedir:

“Ben zaten okuldan, derslerden anlamıyorum. Çocuklar kendi kendine okuyorlar. Yani hocam çocuklarım harçlık istediği zaman veriyorum. Onun dışında hiçbir önlem almıyorum.” M.U. (48-ERKEK); “Valla hocam benim üç tane çocuğum var. İkisi okula gidiyor. Çocukların derslerinden anlamıyorum onun için yardımcı olamıyorum.” M.G. (28-KADIN); Bunlardan dolayı çocuklarla çok fazla ilgilenemiyorum.” A.K. (33-ERKEK). “Çocuklarıma diyorum ki kitap okuyun, çalışın diyorum. Bizim Karaçiler gibi yapmayın yani doğru düzgün çalışın, öyle Karaçi işi yapmayın.” A.U. (31-ERKEK).

Yukarıdaki görüşleri verilen Karaçi ebeveynlerin çocuklarına eğitim süreçlerinde gerekli ilgi ve desteği vermedikleri anlaşılmaktadır. M.U. “Çocuklar kendi kendine okuyor.”, M.G. “Çocukların derslerinden anlamıyorum”, A.K. “İşten dolayı zaman ayıramıyorum.” gibi söylemlerle çocuklarının dersleri ile ilgi düşüklüğü, Karaçi ailelerinde çocukların eğitim-öğretim faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. A.U. ise “Karaçi işi yapmayın!” kitap okuyun diyerek çocuklarının baştan savma şeklinde iş yapmamalarını istemektedir. Karaçi işi yapmayın söylemiyle grubun yaptıkları işleri doğru düzgün bir şekilde yapmadığı kendi beyanlarından anlaşılmaktadır.

Eğitim süreci içerisinde her çocuk gibi kimi Karaçi çocukları da derslerinde başarısız olabilmektedirler. Kimi zaman okulda arkadaşları ile sorun yaşayabilmekte ve disiplin suçları da işleyebilmektedir. Karaçi çocukların yaşadığı sorunların en başında yaşadıkları hâkim kültür içerisinde bulunan diğer çocuklar tarafından dışlayıcı söz ve eylemlere maruz kalmalarıdır. Bu durumlar çocukların okul derslerindeki başarısızlığa ve sorun yaşamlarındaki en temel nedenlerden biri olarak söylenebilir. Bu tarz durumlarda ailelerin sorunu çözme çabaları önemlidir. Çocukların okulda yaşadığı bir başarısızlık veya sorunda ailelerin çözüm yöntemlerini anlattıkları beyanları şu şekildedir:

“Çocuklarım okula gittiklerinde onlara Karaçi diyorlar. Çocuklarım bundan dolayı sorun yaşıyor. Çocuklarım eve geldiğinde, baba işte okulda bize Karaçi diyorlar, laf atıyorlar. Bende onlara diyorum ki biz böyleyiz aslımızı inkâr etmiyoruz. Bizim de kendimize göre bir dilimiz var. Bir de hocam bir dil bir insandır.” T.B. (37-ERKEK). “Ben çocuklarım herhangi bir sorun ya da başarısızlık yaşadıklarında elimden geldiğince yardımcı oluyorum. Çocuklarım en çok okulda sorun yaşıyorlar. Çocuklarım hep diyor biz hiçbir şey yapmasak da hep bizi dışlıyorlar. Ben de çocuklarım çok dışlandığı için okullarını değiştirdim. Diğerlerinin çocuklarına karışmam onlar kendisi bilir.” H.K. (40-ERKEK). “Bir sorun ya da başarısız olduklarında hocaların yanına gidiyorum. Onlarla konuşuyorum elimden geldiğince sorunu çözmeye çalışıyorum. Hocam aslında eğer diğer çocuklar çocuklarımıza karışmasa onlar kendi hallerindeler. Devletimize güveniyoruz onlar bize yardımcı olursa tüm sorunlarımız çözülür.” B.K. (33-KADIN).

Katılımcıların ifadelerinde çocukların eğitim ve öğretim süreçlerinde yaşadığı sorunlar içerisinde çocuklarına Karaçi denilmesi öne çıkmaktadır. Karaçi ismi ise ilçede yaşayan insanlar için olumsuz çağrışımları içermektedir. Birçok aile Karaçi denilmesinin çocuklarını rahatsız ettiğini belirtmektedir. Çocukların çoğu Karaçi'nin ne olduğunu bilmemektedir. Eve geldiklerinde ailelerine söylediklerinde ise ailelerin sorunu çözmedeki temel yöntemi kimlik vurgularıdır. Böylelikle çocuklarının kendi kimliği ile barışık yaşamalarını sağlamaktalar. Ayrıca tüm Çingene gruplarında görülen kendi yaşam biçimi ve kültürlerini koruma çabasının olduğu da bir gerçektir. Bu gerçeklik, T.B. 'nin *“Biz böyleyiz, Aslımızı inkâr etmiyoruz.”* ifadelerinden açıkça anlaşılabilmektedir.

Tüm katılımcıların ortak şekilde çocuklarımız okulda dışlanıyor, ifadeleri görüşmelerde sıkça rastlanılan bir durum olmuştur. Grup üyeleri içinde; çocuklarının okulunu değiştiren bir görüşmeci, çocuklarının “dışlanma” sorunu için bunun gerekli olduğunu düşündüğünü ve mevcut sorunu çocuklarının okullarını değiştirerek sorunu gidermeye çalışmıştır. Bununla birlikte H.K. 'nin *“Diğerlerinin çocuklarına karışmam onlar kendisi bilir.”* diyerek yaptığı şeyin mevcut durumu çözüp

çözemeyeceği kaygısını barındırmaktadır. Katılımcının yaptığı çözüm gönderdiği okulda da belki bir müddet sonra yine devam edecektir. Bu durumda sorun ve başarısızlığı çözmeye adına ilçe içerisindeki kurum ve kuruluşların, okulların rehberlik servislerinin bu konulara eğilimleri grubun sorunlarının çözümü için oldukça önem arz etmektedir. Nitekim katılımcıların devletimize güveniyoruz, söylemi devleti çözümün merkezi olarak gördüklerini vurgulamaktadır.

Çocuklarının yaşadıkları herhangi bir sorunla karşılaştıklarında veya derslerinde başarısız olduklarında ise öğretmenler ile görüştüğünü ifade eden katılımcı B.B. ise *“Elimden geldiğince sorunu çözmeye çalışıyorum.”* cevabıyla sorun çözme konusunda kendi çabasını öne çıkarmaktadır. Fakat başarısızlığın ve sorunların temelinde diğer aile çocuklarının tavırlarının etkili olduğunu dile getirmektedir. Söz konusu tavır ve durumlar tüm Karaçi çocukların karşılaştığı durumdur.

Eğitim süreci içerisinde okullar çocukları sosyal yaşama hazırlamada birçok işlevi yerine getirmektedir. Bireyin okuma-yazma öğrenmesi, sosyalleşmesi, çevre edinmesi, dil ve kültür edinmesi gibi birçok işlevi barındırmaktadır. Eğitim süreci girdi ve çıktı bakımından birçok işleve sahip olmasına rağmen Çingene grupları için eğitim iş bulma ve para kazanma aracı olarak değerlendirilmektedir. Tüm Çingene gruplarında olduğu gibi Karaçi aileleri için de eğitim ve okullaşmanın meslek elde etme olarak algılandığını ifade eden içerikler aşağıda verilmiştir:

“Biz okuyamadık bari çocuklarımız okusunlar. Ben onlara hep diyorum ki okuyun en azından kendilerini kurtaracak bir meslekleri olsun, kimseye muhtaç olmasınlar, en azından kendi istedikleri şeyleri yaparlar.” H.K.(40-KADIN); “Benim çocuklarım okusunlar ben onların okumalarını istiyorum. Yani nereye kadar mı? Okuyabildikleri kadar okusunlar. Çocuklarımın eğitimleri bittiğinde bu eğitimle ülkemize faydalı olsunlar.” N.U. (39-KADIN); “Okusunlar üniversite bitirinceye kadar okula gitsinler. Okul bitikten sonra ileride bir meslek sahibi olsunlar. Bir işleri olsun okulu bitirdikten sonra boşta olmasınlar. Hem toplumu hem vatani hem de kendisi için insanlara faydalı birer birey olsunlar.” S.K. (33-KADIN); “Çocuklarım okuyabildikleri okusunlar. Eğitimleri bittiğinde kendine bir iş bulsun, devlette çalışsın, memur olsun.” H.U. (50-ERKEK).

Karaçi ailelerinden biri olan N.U.’nun eğitim süreci sonunda beklentileri konusunda *“meslekleri olsun.”* söylemi grup üyelerinin ortak bir temennisi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte eğitimin bir amaçtan çok grup üyeleri için bir araç olarak benimsendiği düşüncesi de anlaşılabilmektedir. Nitekim ailelerin meslek sahibi olsun isteği, bu düşüncelerine dayanmaktadır. Grup üyelerinden olan başka bir görüşmeci S.K. ise ülkelerine faydalı olma düşüncelerini *“Hem topluma hem kendisine hem de devletine faydalı olsun.”* şeklinde dile getirmektedir. S.K.’nin

beyanından anlaşılacağı üzere Karaçi aileleri çocuklarının eğitim süreçlerine devam etmelerini istemekte ve süreç sonunda kendilerine ve vatanlarına faydalı birer birey olmalarını istemektedirler.

Karaçi Dom ailelerinin çocuklarının eğitimlerindeki beklentilerin; “*Meslekleri olsun.*”, “*Devlette çalışsın.*” söylemleri, eğitim ve öğretimi sadece meslek elde etme olarak algılayan Karaçi aileleri okulun diğer işlevlerinin önemini yeterince kavrayamadığını da göstermektedir. Öte yandan H.U.’nın “*Okuyabildikleri kadar okusunlar.*” ifadesi çocuklarının eğitim süreçlerine devam etmesini istediklerini göstermektedir. Fakat eğitim süreci sonunda devlette bir işinin olması istenilmektedir. Görüşülen kişilerin çoğunluğunun devlet ve millet sevgileri grup üyelerinin devlete bağlılıklarını bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Zira katılımcıların devletimize faydalı olsun söylemi ülke ve vatan sevgisine önem verdiklerini göstermektedir.

3.3. Çocukların Eğitim Süreçlerinde Karşılaştığı Zorluklar

Eğitim hayatının devamlılığı ve sürecin devam edebilmesi adına çocukların okula gitmesi eğitim için gerekli bir durumdur. Fakat kimi zaman grupların kendilerinden kaynaklanan ya da kendileri dışındaki sebeplerden dolayı okula devam etmeleri zorlaşabilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde göçebelik ve konar-göçerlik yaşam felsefesi ile sürekli yer değiştiren Çingenelerin yerleşik yaşama geçişleri ile eğitim, istihdam, barınma ve sağlık gibi alanlarda eşitsizliklere maruz kaldılar. Tüm bu eşitsiz haller daha çok kentlerde görülen ve kentte yaşayan insanları daha fazla etkilemektedir. Yerleşik yaşama geçişin akabinde Çingenelerin yaşadıkları sorunlar birbiri ile ilintili devam etmektedir. Bu kapsamda eğitim sürecinde yaşanan sorunlar; istihdam, dışlanma, damgalanma ve ekonomik süreçleri de olumsuz tetiklemektedir. Sonuç olarak kentlerin kenar bölgelerinde yaşayan Çingeneler için “yerleşik yaşam” beraberinde eğitim, istihdam, konut ve sağlık gibi sosyal ve ekonomik olguların, birbirlerinden etkileşiminde Çingene/Roman “yoksulluğunu” meşrulaştıran dinamikler çerçevesinde işlevselliğini sürdürmektedir (Kolukırcı, 2008; Fırat, 2022: 49). Göçebe yaşam tarzı ile yaşamlarını sürdüren Çingene grupları gelişen ve değişen hayat biçiminin etkisiyle yerleşik yaşama geçmek zorunda kalmışlardır. Yerleşik yaşamla birlikte Çingene grupları eğitim başta olmak üzere birçok alanda kent yaşamının zorluklarından etkilenmişlerdir.

Geçmişten günümüze tarihin her döneminde çeşitli dışlayıcı söylem/eylemler ve ithamlar yöneltilen Çingenelere günümüzde de bu ithamlara maruz kalmaktadırlar. Çingenelere uygulanan bu ayrımcılık ve dışlanma pratikleri Çingenelerin toplumsal yaşamdan kopuk bir şekilde yaşamalarına ve çocuklarının

eğitim süreçlerinde sektelere neden olmaktadır. Çocuklarınız eğitim sürecinde dışladıklarını ifade eden görüşmecilerin söylemleri aşağıya alıntılanmıştır:

“Çocuklarım okulda kendi arkadaşlarıyla geçiniyorlar ama diğer çocuklarla iletişim konusunda oldukça zorlanıyoruz. Çocuklarımıza laf atıyorlar sen Karaçisin diyorlar. Bizim için sıkıntı olmuyor ama karşı taraf çocukları ile zorluk yaşıyoruz. Karaçi diyorlar bize zaman zaman aşağılayıcı sözlerle maruz kalıyoruz.” N.B. (39-KADIN); “Hocam bizim çocuklarımız genelde aynı mahallelerde okula giderler. Kendi arkadaşlarıyla okulda araları iyidir. Fakat diğer arkadaşları Karaçi Karaçi diye sesleniyorlar. Çocuğum bundan rahatsız oluyor. Bazen eve geldiğinde baba okula gel diyor.” M.U. (44-ERKEK); “Çocuğum okula gittiğinde diğer çocuklar gibi dışlayıcı sözlerle maruz kalıyor. Eve geldiğinde bize bana niye Karaçi diyorlar. Bizim neyimiz eksik diyor. Ben de diyorum ki biz böyleyiz, kendi halimizden memnunuz.” H.U. (50-ERKEK); “Çocuklara Çingene diyorlar. Sen Karaçisin yani Çingenesin çocuklar rahatsız oluyor. Diğer çocuklarla kavga ediyorlar.” M.G. (28-KADIN).

Yukarıda görüşleri verilen katılımcılar okulda yaşanan ayrımcı/dışlayıcı sözlerle kendilerinin alıştıklarını fakat çocuklarının alışmadıklarını ifade etmiştir. N.B. *“Bizim için sıkıntı olmuyor ama karşı taraf çocukları ile zorluk yaşıyoruz.”* Çingene gruplarının kendine özgü dilleri olduğu gibi Karaçi çocukları da kendi dilleri olan Domcanın yanı sıra Türkçe ve Kürtçe konuşabilmektedirler. Karaçi çocukların kendi dillerine özgü Domca ile konuşmaları diğer çocuklarla iletişim kurmalarında sorun yaşamalarına neden olabilmektedir. Diğer çocuklar tarafından konuşulan dil Karaçi kimliğinin bir göstergesi olarak algılanmakta ve çocukların dışlanmasında önemli bir etken olarak belirmektedir. Benzer durumu M.U. ise *“Çocuklarımın kendi arkadaşlarıyla arası iyidir.”* diyerek çocukların arkadaş çevresi ile iyi anlaştığını ve Karaçi çocukların okullarda da bir arada olduklarını göstermektedir. Okulda eğitim sürecinde dışlanmaya maruz kalan çocuklara *“Karaçi, Karaçi”* denilmektedir. Kimi grup çocukları eve geldiklerinde ebeveynlerine durumu anlatmakta ve okula gelmelerini isteyebilmektedir.

Tüm Çingene gruplarında olduğu gibi kendi adlarındaki olumsuz çağrışımlar Karaçi ismi için de benzer içeriğe sahiptir. Hâkim kültürler tarafından oluşturulan; uğursuz, hırsız, dilenci, riskli gibi toplumsal algılar Karaçi çocukların eğitim süreçlerini ve yaşam seviyelerinde düşük başarıların oluşmasında temel faktör olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte Karaçi çocuk ebeveyni çocuğunun eve geldiğinde *“Bizim neyimiz eksik”* sorusu yüzyıllar boyunca eksik olarak görülen Çingenelerin haklı bir serzenişi olarak değerlendirmek mümkündür. Çocukların bu durumdan rahatsız olmasına rağmen Karaçi ebeveyni H.U.’nın *“Biz böyleyiz, kendi halimizden memnunuz.”* söylemi, kendi yaşam biçimlerinden memnuniyetliğin bir göstergesi olarak algılanabilir.

Eğitim ve öğretim sürecine devam etmek için kuşkusuz ekonomik anlamda yeterli mali güce sahip olmayı gerektirmektedir. Ülkemizde eğitim ve öğretim faaliyetleri lise sona kadar devlet tarafından ücretsiz karşılanmaktadır. Fakat yine de okul ihtiyaçlarının tümü karşılanmamaktadır. Çocukların eğitim süreçlerinde karşılaşılan sorunlarda maddi yetersizlikler dolayı ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çeken görüşmecilerin sözleri aşağıda verilmiştir:

“Ablam maddi durumumuz yetersiz bunun içinde devletten destek verilmesini talep ediyorum. Her şey çok pahalı okul ihtiyaçlarını ve geçimimizi karşılamakta zorlanıyoruz. Eğer böyle devam ederse çocuklarımı okuldan almak zorunda kalacağım. Çünkü maddi durumumuz iyi değil.” N.U. (39-KADIN); “Temizlik işleri yaparak evimi geçindirmeye çalışıyorum. Çocuklarımın eğitimi için yeterli desteği sağlayamıyorum. Kirada yaşıyorum bir de masraflarımı karşılamakta zorlanıyorum. Çalıştığım yerde insanlar eski veya kullanmadıkları kırtasiye malzemelerini veriyorlar. Bazen kırtasiyecilerde indirim yapıyor. Bu şekilde çocuklarımızı okutmaya çalışıyoruz.” T.Ç. (45-ERKEK); “Hocam maddi durumumuz yetersiz. Yevmiye işi olunca çalışmaya gidiyoruz. O da her zaman olmuyor. Elimize yeterli para geçmeyince de çocuklarımızın okul ihtiyaçlarını karşılayamıyoruz. Kitap ve kırtasiye malzemesi alamıyoruz.” M.U. (30-ERKEK).

Düşük gelir ve maddi yetersizlikler içerisinde çocuklarını okullarına göndermek zorunda olan Karaçi ebeveynleri devletten destek talep etmektedirler. Çocuklarının eğitim-öğretim ihtiyacını karşılayamayan pek çok Karaçi ebeveyni gibi N.U. *“Çocuklarımı okuldan almak zorunda kalacağım.”* söylemiyle maddi koşullarının yetersiz olmasından yakınmaktadır. Karaçi grubuna mensup olan ve ailesinin geçimini temizlik işleri yaparak sağlamaya çalışan T.Ç. *“Çalıştığım yerde insanlar eski ya da kullanmadıkları kırtasiye malzemelerini veriyorlar.”* ifadesiyle çocuklarının eğitiminde yeterli maddi koşulların olmayışından dolayı kimi insanların kullanmadıkları ya da eski kırtasiye malzemeleri vererek destek verdikleridir. Çocuklarının eğitim ve okul ihtiyaçlarını temin etmekte katılımcılardan bazıları ihtiyaçlarını bu şekilde karşılamaktadırlar. İş bulmakta zorlanan bir Karaçi ebeveyni M.U. da *“Yevmiye işi olunca çalışmaya gidiyoruz.”* söylemiyle sürekli bir kazancının olmadığını ifade ederek ekonomik yetersizlikten dolayı çocuklarının okul ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşamaktadır. Birçok Karaçi ailelerinde görülen *“Düzenli bir gelirin olmayışı.”* örgün eğitime devam eden çocukların eğitim olanaklarından yeterince faydalanamamalarına neden olmaktadır.

Eğitim-öğretim faaliyetlerine ilk ve ortaokul derecesinde devam eden Karaçi çocukları okulda beslenme ve yiyecek alma sıkıntısı yaşamaktadırlar. Okullar da istenen beslenme çantalarını hazırlamakta zorluk yaşamaktadırlar. Görüşmeci

ailelerde, çocuklarının eğitimlerinde beslenme ve gıda ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıklarını ifade eden görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

“Hocam çocuklarımı her gün okula gönderiyorum. Onlara diyorum ki devamsızlık yapmayın. Beslenme çantaları var ama diğer çocuklar gibi yiyecek ve eşya alamıyoruz. Çocuklar bazen aç olunca dersleri anlamıyorlar.” B.K. (33-KADIN); “Maddi durumum yetersiz öğlen olunca çocuk okulda aç kalıyor. Her gün harçlık veremiyoruz. Yani paramız olduğu zaman veriyoruz ama çocuk işte aç kalınca dersleri de anlamıyor.” S.K. (33-KADIN); “Ablam çocuklarım okula yayan gidiyor. Bazen paramız olmadığı için harçlık veremiyoruz. Çocuklarım okulda aç kalıyor. Zaten çoğu ihtiyaçların karşılayacak durumumuz yoktur. Devletin bize yardım etmesini istiyoruz.” K.U. (48-KADIN); “Elimden geldiği kadar çocuklarımın giyim, yeme ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyorum ama her zaman karşılayamıyorum çocukların servis parasını veremediğim zaman motorla okula bırakıyorum.” A.K. (33-ERKEK).

Özellikle ilköğretim kademesinde okula devam eden çocukların beslenme gibi temel ihtiyaçları yeterince karşılanmadığı zaman derslere devamsızlık veya odaklanma sorunları yaşanmaktadır. B.K. bu durumu *“Çocuklarım aç olunca dersi anlamıyorlar.”* diyerek çocukların derslerindeki başarı durumlarının eksikliğini beslenme yetersizliği ile açıklamaktadır. Ayrıca okulda kimi çocuklar yiyecek ve beslenme alabilmekte kimi çocuklar ise alamamaktadır. Karaçi çocukların ailelerinin genelinin maddi durumlarının yetersiz oluşundan çocukların beslenme ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Bu durum çocukların devamsızlık yapmalarına neden olmakta ve okula isteklerini azaltmaktadır.

Çocuklarının beslenme ve yiyecek ihtiyacını karşılamakta zorlanan bir diğer katılımcı; S.K. ise *“Maddi durumumuz yetersiz öğlen olunca çocuk okulda aç kalıyor.”* Evi uzak olan öğrenciler öğle arası kendi imkânları ile yiyecek satın almak zorunda kalmaktadırlar. Ekonomik durumu iyi olan ebeveynler çocuklarına yiyecek parası vermektedirler. Karaçi ailelerinin yaşadığı beslenme sorunuyla birlikte yürümek zorunda olan kimi çocuklar için eğitim hayatı daha zorlu hale gelmektedir. Bu durumda olan K.U. ve S.K. çocuklarına her zaman harçlık vermediklerini ve servis ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan Karaçi ailelerinden bazılarıdır. Çocuklarının beslenme sorununa ek olarak ulaşım ihtiyacı da eklendiğinde okula olan sevgi ve ilgileri azalmakta, grubun eğitim düzeyinin düşüklüğünde bazı unsurların bir arada oluşu başat bir işleve sahip olmaktadır.

Karaçi grubu ailesine mensup olan çocuklar ve aileleri genellikle aynı mahallede birlikte yaşamaktadırlar. Çocukların evlerine en yakın olan okula devam eden grup üyeleri, mahallerinden uzak yerlere gitmede ise ulaşım aracı temin etmekte ve servis parası vermekte zorlanmaktadır. Çocukların eğitim süreçlerinde

Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
 Haziran 2025 Cilt 6 Sayı 1 (55-81)
 DOI: 10.59250/raedergisi.1679666

karşılaştığı zorluklar içerisinde ulaşım zorluğunu ifade eden katılımcıların aşağıya alıntılanmıştır:

“Hocam şu an hayat çok pahalı hiçbir şey alamıyorum. Çocuğumun beslenme ihtiyacını karşılayamıyorum. Şu an 2 çocuğum eğitim alıyor. Biri servisle okula gidiyor. Eşim de çalışmıyor. Bir çocuğumun servis ihtiyacını karşılayamıyorum.” N.U. (39-KADIN); “Okula devam eden çocuklarımdan bazılarının okulları karşı tarafta kalıyor. Ulaşım en büyük sorununuz çünkü biz Karşıyaka mahallesinde yaşıyoruz. Çocuklar sabahları erken kalkıp karşı tarafa yürüyerek köprüyü geçmek zorunda kalıyorlar. Çocuklar bundan dolayı bazen devamsızlık yapıyorlar. Eğer servis olsaydı çocuklarımız okula daha rahat gidecekler.” H.U. (50-ERKEK); “Okul ile bizim evin arasında mesafe çoktur. Çocuklarım da daha küçük okula gitmekte zorlanıyorlar. Ben devletten bize servis vermelerini talep ediyorum. Bazı çocuklarımızın okulları mahalleye yakın onlar sorun yaşamıyor. “G.U. (28-KADIN); Servisimiz yoktur. Kışın da yağmur çamur oluyor. Çocuklarım bundan dolayı bu zamanlarda okula gitmekte zorlanıyorlar.” N.U. (33-KADIN).

N.U. görüşmeci *“Şu an hayat çok pahalı!”* söylemiyle hayat pahalılığını dile getirerek çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamadığını, servisle okuluna giden bir çocuğunun servis ücretini ödeyememekten yakınmaktadır. Okula gidememenin ve devamsızlığın nedeni olarak görüşmeci H.U. *“Eğer servis olsaydı çocuklarımız okula gidecekti, bundan dolayı devamsızlık yapıyorlar.”* söyleminde servisin olmayışını okula devamsızlığa neden olduğunu ifade etmektedir. Birecik ilçesinde görüşme yaptığımız Karaçi aileleri toplamda dört mahallede belirgin olarak bir arada yaşamaktadırlar. Birecik ilçesi Fırat Nehri’nin ortasından geçtiği ve iki yakaya ayırdığı bir yerde bulunmaktadır. Karşıyaka Mahallesi’nde olup okulu diğer tarafta kalan ailelerin köprüyü geçerek karşıya okula gitmeleri gerekmektedir. Bu durumda olan kimi aileler ise servis ücretini karşılayamadığı için çocukların okula yürüyerek gitmeleri gerekmektedir. Ülkemizde eğitim ve öğretim yaklaşık 9 ay devam edildiği düşünüldüğünde çocuklar için her gün 3-4 km yürümek çocukların zihinsel ve bedensel olarak yorulmalarına, okul derslerinde başarısızlıklara neden olmaktadır.

Ulaşım ve servis sıkıntısı yaşayan bir başka Karaçi aile ebeveyni G.U. ise okul ile evleri arasındaki uzaklığın çok olduğunu, zorlandıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte *“Bazı çocukların okulları evlerine yakındır.”* söylemiyle evi ve okulları arasında mesafeleri uzak olmayan Karaçi aileleri ise ulaşım sorun yaşamamaktadır.

Tüm Çingene gruplarında görülen bir arada yaşam tarzı, ailelerin evlerinde yaşayan kişi sayısını fazlaştırmaktadır. Dolayısıyla kalabalık nüfus Karaçi öğrencilerinin ev içerisinde ders çalışabilecek uygun bir ortamının olmayışına zemin oluşturmakta, çocukların eğitim süreçlerinde başarısızlıklarında ki bir etken olarak

karşımıza çıkmaktadır Görüşmecilerde çocukların evde ders çalışabilecekleri uygun bir ortamın olmayışını ifade eden ebeveynlerin görüşleri şu şekildedir:

“Ben eşim ve çocuklarım kayınbabamla beraber aynı evde yaşıyoruz. Tabii biz de isterdik bize ait bir evimiz olsun ama maddi durumumuz buna müsait değil. Biz beş kişiyiz, çocuklarla beraber onların da sayıları fazladır. Ev kalabalık olduğu için ses çok oluyor. Çocuklar da seslerden dolayı ders çalışmıyor.” N.U. (39-KADIN); “Bizim kendimize ait bir evimiz vardır. Hocam çok şükür en azından başımızı sokacak bir ev diyelim. Ama oda sayımız çok azdır. Bundan dolayı çocuklarımın kendilerine ait bir odaları yoktur. Aynı yerde oturup yatıp yemek yiyoruz.” M.U. (30-ERKEK); “Evimiz çok büyük değil iki göz odamız vardır. Bir arada kalıyoruz gelin de bizimle beraber kalıyor. Çocukların kendilerine ait bir odası yoktur. Çocuklarla aynı odalarda kalıyoruz. Üstünde çalışabilecekleri masa ve sandalyeleri evde bulunmuyor.” K.U. (48-KADIN).

Karaçi grup üyelerinin kaldıkları evlerin küçük ve kalabalık olması görüşmelerde gözlemediğimiz durumlar arasında yer almaktaydı. Çocuklarının kendilerine ait bir odası olmadığı gibi tüm ihtiyaçlarını aynı çatı altında karşıladıklarını ifade eden görüşmeciler durumu kabullenmiş görünmektedir. N.U. bu durumu *“Eşim ve kayınbabam çocuklarımızla beraber yaşıyoruz.”* ifadesiyle dile getiren görüşmecilerden biridir. Kendilerine ait bir evi olmasına sevinen bir Karaçi aile velisi olan M.U. da *“Çok şükür bir evimiz var!”*; fakat oda sayısının az olduğunu ve çocukların kendi başlarına çalışacak bir odalarının olmadığını ifade etmiştir.

Karaçiler diğer Çingene gruplarında olduğu gibi geleneksel aile biçimini benimsemişlerdir. Mevcut durumu K.U. *“Evimiz çok büyük değil iki göz oda da gelinimizle beraber kalıyoruz.”* diyerek ebeveynler ve bekâr olan çocuklarla birlikte evli olanların eşleri ile birlikte geleneksel aile tipi şeklinde yaşamaktadırlar. Bu durum çocukların kendilerine ait bir odalarının olmasını da zorlaştırmaktadır. Çocuklar için ders çalışacak uygun ortamın olmayışı çocukların derslerindeki başarı düzeyini düşürmektedir.

Tüm Çingene gruplarında olduğu gibi Karaçiler de ilkbahar ve yaz mevsimi başlangıcıyla çalışmak amacıyla göç etmektedir. Yaşamlarını sürdürmeleri için önemli geçim kaynağı olan mevsimlik tarım işçiliği grubun en önemli gelir kaynaklarından biridir. Çocukların eğitim süreçlerinde görüşmeciler içerisinde mevsimsel olarak yapılan tarım işçiliğinden dolayı çocuklarının okul ve derslerinde zorladıklarını ifade eden kimi katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Hocam mevsimi gelince fındık ve kayısı toplamaya gideriz. Yazın gündelik işler yaparak geçinmeye çalışıyoruz. Bizim mahallede durumu iyi olanların dışında herkes fındık ve kayısı toplamaya gider. Ben eşim ve mahallemizde bulunan bazı akrabalarımızla beraber fındık ya da kayısı toplamaya gidiyoruz.” N.B. (43-KADIN); “Çocukların okulu tatil olunca tarlaya

Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
 Haziran 2025 Cilt 6 Sayı 1 (55-81)
 DOI: 10.59250/raedergisi.1679666

çalışmaya gidiyoruz. Yaz tatilinde Ağrı'ya çalışmaya gittik. İş bittiği zaman geri dönüyoruz, farklı yerlerde iş olsa oralarda çalışmaya gidiyoruz. İşte bu yaz orada çalıştık maddi durumumuz yoktur. O yüzden çocuklarla beraber çalışmaya gidiyoruz.” T.B. (37-ERKEK); “Okulların tatil olmasına az kalınca çocuklarımızla beraber çalışmaya gidiyoruz. Benim büyük çocuk kendisi yaz aylarında çalışmaya gidiyor. Diğer çocuklarımızla beraber fındık, pamuk, kayısı toplamaya gidiyoruz.” Ö.U. (32-KADIN).

Bu ifadeler Karaçi ailelerinin geçimlerini sağlamak için mevsimsel olarak göç etmek zorunda olduklarını göstermektedir. Mevsimsel göç çocukların eğitim ve okul zamanlarına denk geldiğinden çocukların eğitim sürecini olumsuz etkilemektedir. Görüşmecilerin çoğunluğu tarım ürünlerini toplamaya giderken okulun tatil zamanlarına denk getirmeye çalıştıklarını ifade eden görüşler beyan etmişlerdir. Fakat bu beyanlar geçim kaygısından dolayı çoğu zaman yerine getirilmemektedir.

Birecik'te yaşayan birçok Karaçi ailesi gibi N.B. de belirli zamanlarda çocuklarıyla birlikte fındık ve kayısı başta olmak üzere çeşitli tarım ürünleri toplamaya gitmektedir. Kendileri ve çocuklarının geçim aracı olarak mevsimlik tarım işçiliği ailenin en temel geçim kaynağıdır. Eşi ve çocuklarının yanı sıra gittikleri yerlere akrabalarıyla beraber gitmektedirler. Söz konusu durumda çocukların da çalışmak amacıyla götürülmesi çocukların okul yaşamında uzaklaşmaları ve çalışmayı tercih etmelerinde bir neden olarak değerlendirilebilir. Mevcut durum tüm Karaçi Çingene gruplarında görülmekle birlikte maddi durumu iyi olan kimi aileler mevsimlik tarım işçiliği yapmak amacıyla göç etmemektedirler.

Görüşmecilerden bir Karaçi aile babası olan T.B. tarıma dayalı yaşanan mevsimlik işçiliğe ailesiyle beraber yaz aylarında gitmektedir. Yaz aylarında çalışma gitmesindeki sebebi çocuklarının eğitim süreçlerinde yaşanabilecek olumsuzlukları gidermeyi amaçlamaktadır. Fakat iş bittiğinde geri dönmeye çalışıyoruz diyerek okulun başlama zamanlarına dikkat etmediği anlaşılmaktadır. Bu durumda yaz tatillerinde çalışsalar da topladıkları ürünlerin işlerinin geç bitmesi çocuklarının eğitim-öğretime zamanında başlamalarını geciktirmektedir.

Aynı mahallelerde ve bir arada yaşamlarını sürdüren Birecik'te yaşayan bir Karaçi aile ebeveyni Ö.U. da okulların tatil olmasına az kalınca çocuklarıyla mevsimlik tarım işçiliğine giden ailelerden biridir. Grup üyesi çocuklar içerisinde yaşlı büyük ve tek başına çalışabilecek çocuklar ise kendileri aileden bağımsız çalışabilmektedir. Mevcut durum sözü edilen aile de “Büyük çocuğum kendisi yaz aylarında çalışmaya gider.” sözünden anlaşılmaktadır. Özellikle yazın geçim amaçlı farklı yörelere mevsimlik işçi olarak göç eden Karaçiler göçlerini akrabaları ile yapmaktadırlar. İş bitiminde ise kaldıkları yere geri dönmektedirler.

3.4. Karaçi Topluluğunun Eğitim Sürecinde Yaşam Tarzına Dayalı Zorluklar

Eğitim öğretim açısından ailenin işlevi tartışma götürmez bir gerçektir. Fakat ailenin çocuğunu okula gönderme konusunda kararlı olmasına rağmen kimi çocuklar okula devam etmek istememektedirler. Çingene/Roman topluluklarının genelinde örgün eğitime karşı olumsuz bilinç, örgün eğitime devam eden çocukların ders başarılarını olumsuz etkilemektedir. Örgün eğitime katılan Çingene/Roman çocuklarının çoğunluğu kendi sosyal/toplumsal çevrelerinde edindikleri “istedikleri gibi davranma” yaşam biçimine uygun davranış kalıplarını okullarda da sürdürmek istemeleri okula uyumlarını zorlaştırmaktadır. Çingene gruplarının sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerinin gittiği okullardaki öğretmenler tarafından yeterince bilinmemesi çocukların şımarık, disipline olmayan, uyumsuz ve sorunlu öğrenciler olarak değerlendirilmektedirler. Bu durum okulda yeterince desteklenmemelerine ve okul eğitimine ilgisiz kalan Çingene/Roman çocuklarının çoğunluğu, zorunlu örgün eğitimi tamamlamadan eğitimlerini bırakmakta ya da tamamladıktan sonra daha ileri düzeyde eğitimlerini sürdürememektedirler (Aşkın, 2017: 235-236). Yaşam felsefeleri ve kültürel özelliklerine bağlılık Çingene çocuklarının eğitim sürecini zorlaştırmaktadır. Özgürlüklerine düşkün olma, Dom dillerini konuşma, konar-göçerlik, rol model eksikliği gibi özellikler okul hayatını etkilemektedir. Bazen de çocukların para kazanmaya istekli olmaları ve bunun içinde bir işte çalışmak istemelerinin yanı sıra erken yaşlarda evlilik grubun kendi isteği ile örgün eğitimden ayrılmasına neden olmaktadır.

Konar-göçer yaşam tarzı tüm Çingene gruplarında olduğu gibi Karaçilerde yaşam tarzı olarak benimsenmektedir. Bu durum çocukların eğitim- öğretim süreçlerinde devamsızlık yapmalarına neden olmakta, okul derslerinde başarısız olmalarına sebebiyet vermektedir. Çocukların eğitim süreçlerinde dezavantajlı duruma düşmelerinde grubun konar-göçer yaşam tarzının olduğunu gösteren bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Hocam eskiden hatırlıyorum ben çocuktum çadırlarda yaşadık. Zamanla bizde artık evlere geçtik. Zaten eskisi gibi askerler çadır açmaya izin vermiyor. Yine de eski yaşam özlemi hep içimizde var. Bunun yerine farklı yerlere gidiyoruz çalışmaya o da bizim için göç gibi oluyor. Yer değiştirdiğimiz içinde çocukların okulu aksayabiliyor.” M.G. (28-KADIN); “Biz eskiden çadırlarda yaşadık. Çadır açtığımız yerde bir müddet kalırdık. Sonra orda işimiz bitince başka yerlere gider çadır açardık ama artık eskisi gibi değiliz. Aynı mahallerde bir arada yaşıyoruz. Onun yerine artık mevsime bağlı olarak göç ediyoruz. Bizim için göç etmek olmazsa olmaz.” M.U. (48-ERKEK).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere Birecik Karaçileri de diğer Çingene grupları gibi yerleşik yaşama geçmişlerdir. Fakat göç onlar için vazgeçilmez olarak

görülmektedir. “Sürekli yer değiştiriyoruz.”, “Göç bizim için olmazsa olmaz.” beyanları Karaçi Çingenelerin konar- göçerlik yaşam tarzlarını yaşıyanan tüm değişimlere rağmen devam ettirdiklerini göstermektedir. Bugün 3 kuşak hayatta olan birinci ve ikinci kuşaktakiler, yaşamlarının büyük bir bölümünü göçebe olarak geçirmiş olduklarında, örgün eğitim hiç alamamışlardır. Bugün ise Karaçilerin tamamına yakını yerleşik hayata geçmiş olduğundan okul çağındakilerin çoğunluğu zamanında okula başlıyor ancak farklı nedenlere bağlı olarak bir süre sonra eğitimini yarıda bırakıyor (Cihan, 2017: 80). Karaçi grubuna mensup aileler zaman içerisinde büyük çoğunluğu yerleşik yaşama geçmişlerdir. Yerleşik yaşama geçiş ile birlikte grubun eğitim ve öğretim devam eden kişi sayısında artışa neden olmuştur. Bununla birlikte yapılan görüşmelerde Karaçiler yerleşik yaşama geçmelerine rağmen grup üyelerinin konar-göçerlik yaşam tarzlarına devam ettikleri tespit edilmiştir.

Tarihi eskilere dayanan Çingene grupları tarihsel süreç boyunca özgür ve rahat bir yaşam biçimine sahiptirler. Yaptıkları işleri kendileri yapan Çingeneler emir altında çalışmamayı ve baskıları sevmemeyi yaşam biçimi haline getirmişlerdir. (Arayıcı, 2008: 252-253). Tüm Çingene gruplarında görülen kendi yaşam özelliklerini sürdürme isteği Karaçi grubunda da görülmektedir. Bundan dolayı çocuklar okula bağlı kalmak yerine özgür ve daha rahat yaşam sürmek isteyebilmektedirler. Özgürce yaşam isteği Çingenelerin en belirgin özelliklerinden biridir. (Alpman, 2014: 16). Çingene gruplarında görülen özgür ve rahat yaşama isteklerinin Karaçi çocuklarında da olduğunu belirten kimi katılımcıların ifadelerine aşağıda verilmiştir:

“Kız çocuğum okula gitmek istemiyor. Okuldan öğretmenleri geldi fakat kızım okula gitmek istemediğini söyledi. Ben okula gitmesini istiyordum ama o okula gitmek istemedi. Hocam bizim çocuklarımız aslında baskı görmeyi sevmeyiz. Ondan dolayı okula gitmek istemezler. Biz elimizden geldiğince onları okula göndermek istiyoruz.” M.U. (44-ERKEK). “Biz Karaçiler özgür yaşamayı severiz ondan dolayı göç ederiz. Çocuklarımız da bizim gibi özgürlüklerine düşkünler. Çocuğum okula gitmiyor. Kendileri okumak istemedi. Onlar büyüklerini örnek alıyorlar. Okul onları kısıtlıyor istediklerini yapamıyorlar.” N.B. (43-KADIN). “Çocuklarımız okula gidince diğer çocuklar tarafından dışlanıyorlar. Bu çocukların zoruna gidiyor. Gurur yapıyorlar kendilerine yediremiyorlar ondan okula gitmek istemiyorlar. Aslında özgür ve rahat olmak istiyorlar. Okul da onları kısıtlıyor her istediklerini yapmıyorlar yani sıkılıyorlar. Sonra işte biz okula gitmek istemiyoruz diyorlar.” E.K. (31-ERKEK).

“Kızım okula gitmek istemiyor baskı görmeyi sevmiyor.” diyen görüşmeci M.U. kız çocuğunu okula göndermek istediğini fakat kızının kendi isteğiyle okula gitmek istemediğini ifade etmiştir. Mevcut durumu Karaçi çocukların özgürlüklerine

olan düşkünlükleriyle açıklamaktadır. Tüm Çingene gruplarında görülen birinin emri altında yaşama ve baskılara gelemeyen kimi çocuklar eğitim süreçlerini kendi istekleri doğrultusunda sonlandırabilmektedir.

Karaçi çocukları ve aileleri hayatın her alanında çeşitli dışlayıcı söz ve eylemlere maruz kalmaktadırlar. Bu durum çocukların gurur yapmalarına ve okuldan ayrılmalara neden olmaktadır. Fakat kimi katılımcılar dışlanma ile birlikte grup üyelerinin istedikleri özgürlük için bir alt yapı oluşturduğunu ifade etmişlerdir. “Gurur yapıyorlar. Aslında özgür ve rahat olmak istiyorlar.” beyanı ile E.K. ise mevcut eğitim süreçlerinde yaşanan zorlukları grubun kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan rahat ve özgür yaşam biçiminden kaynaklandığını ifade etmektedir. Aynı durumu başka bir şekilde ifade eden katılımcı: N.B. de “Onlar büyüklerini örnek alıyor.” diyerek okula devam etmeyen iki çocuğu için çevresini örnek aldığını göstermektedir. Çevrelerinde yaşayan grup üyelerinin rahat yaşamaları eğitim hayatına devam eden kimi çocukların ilgisini çekmektedir. Bu durumda olan kimi çocuklar okul hayatından kendi istekleri ile ayrılabilirler.

Çevrenin eğitim süreci üzerindeki etkisi düşünüldüğünde rol model alınacak kişilerin etkisi oldukça önemlidir. Çevrelerinde okuyan veya aldığı eğitim sayesinde yaşamını kazanan kişi sayısının az olması Karaçi grup üyelerinde oldukça azdır. Bu nedenle eğitim-öğretim ile ilgili süreçlerin genellikle Karaçi olmayanlarla ilişkilendirilmesine ve kendi sosyal gruplarında önemli ve gerekli bir uğraş olarak algılanmaması, Karaçi çocukların düşük okul başarılarının altında yatan önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu eksiklik Karaçi anne babaların çocuklarının eğitimi ile ilgili beklentilerinin düşük olmasına ve onların eğitimi söz konusu olduğunda bilinçli ve ısrarcı hareket etmeleri yönünde daha az istekli olmalarına da neden olmaktadır. Grubun kendi çevrelerinde rol model alacakları kişilerin azlığını ifade eden bazı katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Çocuklarım içerisinde özellikle erkek çocuğum okula gitmeyi sevmiyor. Ben okuyup da ne olacağım diyor. Bizim çevremizdeki insanlar en fazla liseye kadar okurlar. Üniversiteye giden kişiler ise azdır. Bundan dolayı çocuklarımızın okuyup da iş bulan ve çalışan kişileri örnek olarak alabileceği kişi sayısı azdır.” T.B. (37-ERKEK). “Hocam bizim aşirette eskiden okuyan kişi çok azdı şimdi herkes çocuklarını okula gönderiyor. Okula giden çocukların çoğunluğu liseye kadar ya okuyor ya okumuyor. Okuyup da meslek sahibi olan tanıdığım birkaç kişi dışında yok. Belki çocuklar onlara bakar okur diyeceğim ama okuyan da azdır.” S.K. (33-KADIN). “Biz Karaçiler genelde dışçılık yaparız. Dışçılık yapanlarımız iyi para kazanır. Çocuklar da bize özenir genelde dışçi olmak isterler. Eskiden bunun için okul okumazdık ama artık diploma istiyorlar. Biz de çocuklarımızı dış bölümlerine göndermeye çalışıyoruz.” A.U. (31-ERKEK).

Çevrelerinde eğitim hayatı sonucunda iş sahibi olan ya da para kazanan kişilerin az olması çocukların okul ve eğitim süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Kendilerini aşiret olarak tanımlayan Karaçi ebeveyni S.K. *“Hocam bizim aşirette okuyan kişi sayısı çok azdır.”* kendilerinde okuyan kişi sayısının az olduğunu ifade ederek çevresinde okuyan tanıdığı çok az kişinin olduğunu dile getirmektedir. Mevcut durum aldığı eğitim sayısında iş bulan Karaçi grup üyelerinin az olduğunun bir ifadesi olarak anlaşılmaktadır. Bu durum ailelerin eğitim ve öğretim okullaşma oranlarının düşük olmasına neden olmaktadır. Ailelerin çocukların iş bulacaklarına dair bir inanç barındırmamaları okuma oranlarının düşük olmasında bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Karaçiler arasında yaşı büyük olan kişilerin eğitim oranları düşük seviyelerde kalmaktadır. Dolayısıyla grup içerisinde kendilerine örnek teşkil edebilecek kişi sayısının azlığı okullaşma oranını düşürmektedir. Görüşmeci veliler arasında bulunan T.B. *“Çocuklarımızın okuyup da iş bulan ve örnek alabileceği kişi sayısı azdır.”* söylemiyle çevrenlerinde rol model oluşturacak kişilerin azlığını ifade etmektedir. Bu durum çocukların kendi sosyal çevrelerinde gelecek ile ilgili planlarında okulun önemini düşürmektedir. Birecik Karaçilerinde yaşı büyük olan kişilerin yaptığı dışçılık mesleği için herhangi bir formel eğitim almamışlardır. A.U. bu durumu *“Dışçılık için eskiden okul okumazdık ama artık diploma istiyorlar.”* sözüyle ifade etmektedir. Karaçi çocukların çevrelerinde sıklıkla yapılan dışçılık mesleğini yapan kişileri örnek alması ve bu mesleğin yerine getirilmesi diploma almayı gerektirmesi çocukların eğitim sürecine olumlu yansımaktadır.

Çocukların eğitimlerine devam etmesi gereken yaşta evlendirilmeleri çocukların eğitim hayatlarının erken sonlandırmaktadır. Yapılan görüşmelerde çocukların kaç yaşında evlendiklerini tespit etmek amacıyla görüşmecilere çocuğunuzun kaç yaşında evlenmesini istersiniz? sorusuna çoğu ailenin çocuklarının erken yaşta evlenmelerine karşı olduklarını ifade eden beyanlar sıklıkla rastlanmıştır. Fakat Karaçi çocuklarında erken evlilik bölgede görülen bir durum olarak bilinmektedir. Kız çocukları erkek çocuklara göre daha erken evlendirilmektedir. Karaçi ebeveynlerinin evlilik ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Ben erkek çocuklarımın askerliklerini bitirdikten sonra evlenmelerini istiyorum. Ailem beni 16 yaşında evlendirdi ben o zaman erken evlenmek zorunda kaldım. Çocuklarımın öyle olmasını istemiyorum. Bir işleri olsun sonra evlensinler. Erken evlenip de ne yapacaklar. Biz evlendik de ne oldu.” M.G. (28-KADIN); *“Ablam bizim Karaçiler çocuk 18 yaşına gelince evde kaldı deniliyor. Özellikle kız çocuklarını erken evlendiriyorlar. Çoğu kişi çevresine bakıyor. Kızlarını ondan dolayı erken evlendirirler. Ama ben çocuklarımın daha geç evlenmelerini istiyorum.”* N.U. (39-KADIN); *“Hocam bizim çocuklar genelde 16 veya 17 yaşında evleniyor. Aslında kız çocuklarının*

başlarına bir şey gelmelerinden korkuyorlar. Yani kaçabilir başka bir şey de olabilir. Dışarıya kız vermiyoruz kendi akrabalarımız arasından evlilik yapıyoruz. Dışarıya azda olsa kız verip evlilik yapanlar da oluyor. Yine de ne olursa olsun benim çocuklarım daha geç evlensinler.” A.U. (31-ERKEK).

Çingene gruplarının birçoğunda görülen erkeklerde askerlik yapmış olma evlenme şartı olarak görülmektedir. M.G. adlı görüşmeci bu durumu: “*Erkek çocukların askerliklerini bitirince evlensinler.*” söylemiyle erkek çocukların evlenmesi için askerliklerini yapmış olmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. “*Ben erken yaşta evlendim de ne oldu?*” diyen görüşmeci M.G.’nin ifadeleri Karaçi aile ebeveynlerinde de erken evliliğin olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Çocuklarının erken evlenmelerine benim gibi olmasın diyen M.G. yaşam standartlarındaki olumsuz koşullardan dolayı çocuklarının da kendisi gibi olmalarını istemediği anlaşılmaktadır. Kendi içlerinde evlilik yaşını dile getiren görüşmeci; N.U. ise “*Çocuk 18 yaşına gelince evde kaldı deniliyor.*” evlilik yaşının 18 olduğunu ve çocukların o yaşa geldiklerinde evde kalmış damgası yediklerini ifade etmektedir. Söz konusu durum çocuklar için toplumsal bir baskı oluşturmakta ve çocukların erken evlenmelerine sebebiyet vermektedir.

Çocukların evlenme yaşının 16 ve 17 olarak belirten bir diğer katılımcı A.U. ise çocuklarını erken evlendirmek istememektedir. Ailelerin çocuklarını erken evlendirdiklerini ve özellikle kız çocuklarının daha erken evlendirildiğini dile getirmiştir. Kız çocuklarının erken evlenmesi ise kız çocuklarının başına bir şey geleceği kaygısından kaynaklanmaktadır. Karaçi çocukların evlendirilmesi kendi içlerinde daha çok yaşanmaktadır. Görüşmecinin ifadeleri, kız çocuklarının yeterince okula sıcak bakmadıklarıyla ilişkilendirilebilir. Aile her ne kadar çocuğun kendi isteğine yönelik beyanda bulunsun da topluluk normu gereği kız çocuklarının okula gitmelerine sıcak bakılmadığı gözlenmiştir. Bunda erken yaşta evlenmenin de etkili olduğu söylenebilir. Zira görüşmecilerin “*Bizde kızlar erken evlenir*”, “*Aşiretimizde kızlar 16-17 yaşlarında evlenirler.*” sözleri bu kanıyı desteklemektedir.

Çingene çocuklarının çalışarak ailenin gelirine katkıda bulunmaları, çalışan çocukların ailede söz sahibi olmalarını ortaya çıkarmaktadır. Genel olarak aile içerisinde alınan kararlarda aile reisi olarak babanın otoritesi olmasına rağmen çocuklarda aile ve kendileri ile ilgili verilecek kararlarda (Çalışma, iş, eğitim, vb.) alanlarda getirileri oranında kendi fikirlerini öne sürmektedirler (Aksu, 2006: 51). Karaçi ailelerinde çalışan kimi çocuklar para kazanarak aile geçimine katkı sağlamaktadırlar. Bununla birlikte para kazanan ve ihtiyaçlarını giderebilen çocuklar eğitim sürecine devam etmek yerine çalışmayı tercih edebilmektedir. Grup çocuklarının eğitim süreçlerine katılımlarını zorlaştıran ve grup çocuklarının kendilerinden kaynaklanan etkenlerden biri de çalışarak aile geçimine katkı

sağlamak istemeleridir. Bu durumda olan kimi aile çocuklarının aile ebeveynlerinin görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Benim iki kızım iki oğlum var. Erkek çocuğum okulu bitirince ben sanayide çalışmak istiyorum diye okula devam etmedi. Sanayide arkadaşları çalışıyor onlar iyi para kazanıyormuş. Ben okula devam etmesini istedim ama o okula devam etmek istemediğini söyledi. Ne kadar ısrar etsem de ben okumam dedi.” N.U.(47-KADIN). “Hocam benim kız çocuklar okula devam ediyor. Fakat erkek çocuğum okulu bıraktı. Çalışıyor eline para geçince de okula gitmek kendisine cazip gelmiyor. Para kazanmak istiyor. Ben ona okuması gerektiğini söyledim. Yani sonradan pişman olursun dedim bak biz okumadık halimizi görüyorsun dedim ama dinlemedi.” A.K. (33-ERKEK).

Yukarıda görüşler Karaçi çocukların bazılarının kendi istekleri ile yapmak istedikleri meslekler ya da iş/uğraşlara yöneldikleri için okulu bırakabildiklerini göstermektedir. Karaçi çocuklarından bazıları para kazanmak amacıyla eğitim-öğretim süreçlerinden kendi istekleri doğrultusunda vazgeçebilmektedirler. Katılımcılar içinden N.U. bu durumu “arkadaşları sanayide çalışıyor ve iyi para kazanıyorlar” diyerek çocuğunun da bunlara özenerek para kazanmak amacıyla okulu bıraktığını ifade etmiştir. Benzer durumu ifade eden A.K. ise “Çocuğum çalışıp eline para geçince, okula gitmesi kendisine cazip gelmiyor.” ifadesiyle kimi çocukların para kazanarak istedikleri şeyleri yapabildikleri ve daha rahat yaşam sürmelerinden dolayı okul hayatını bırakabilmektedirler. Karaçi aileleri çocuklarının erken yaşta yani okul çağında çalıştırmak istemediklerini, kendilerinin okumak isteyip de okuyamadıkları için çocuklarının okumalarını arzu etmektedirler. Fakat çocuklar ailelerin ısrar ve isteklerine rağmen çalışmak istediklerini ve ailelerin de bu durumu kabullendiklerini beyan etmişlerdir.

Türkiye’de farklı Çingene grupları üzerine yapılan araştırmalarda da okula devam problemi eğitim sürecinde büyük engel teşkil etmektedir (Kolukırık, 2008; Fırat, 2019; Arayıcı, 2008, Tekin Yılmaz, Tağ, Arpacı, Soydemir ve Ilgaz, 2022). Örneğin, bir araştırmada Roman öğrencilerin eğitim hayatlarına düzenli şekilde devam edemedikleri, büyük ölçüde içinde bulundukları sosyoekonomik koşullardan kaynaklandığı saptanmıştır. Yoksulluk, kalabalık hanelerde yaşama, tek ebeveynli aile yapısı, aile bireylerinden birinin madde bağımlısı olması ya da cezaevinde bulunması gibi durumlar, çocukların okulla olan bağıını zayıflatan temel faktörler arasında yer almaktadır. Bu tür yapısal sorunlar, eğitim sürecine katılımı ciddi şekilde zorlaştırmaktadır (Tekin Yılmaz vd., 2022: 291).

Karaçi kimliğinin en önemli unsurlarından birisi Domcadır. Diğeri ise Domlara özgü yaşam tarzıdır. Bu kimlik çocukluktan itibaren oluşmaya başlamaktadır. Kendisini tanımaya başlayan her Karaçi çocuğu, etnik kimliği, dili ve ailesinin okul çevresinde bilinmesini istememektedir. Dolayısıyla dışarıda düzenli

olarak Kürtçe ve Türkçe konuşmayı tercih etmektedir (Cihan, 2017: 74-75). Dom grupları içerisinde yer alan Karaçi aileleri çocuklarına Dom dilini öğretmektedirler. Okul öncesi eğitime geçişte ise Türkçe eğitim almaya başlayan çocuklar okula uyum ve iletişim sorunu ile karşılaşmaktadır. Katılımcılar arasında çocukları anaokula giden aileler çocuklarının okul öncesi eğitimde zorlandığını ifade etmişlerdir. Nitekim katılımcılar, çocuklarının okula gitmelerini zorlaştıran bir sebebinde Türkçeyi yeteri kadar kullanamadıkları ve iletişim dili Domcanın açığa çıkması şeklindedir. Katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“İletişim konusunda oldukça zorlanıyoruz. Bizim için sıkıntı olmuyor. Yani çocuklarımız kendi arasında iyi anlaşıyor ama diğer çocuklarla iletişim konusunda zorluk yaşıyorlar. Dilimizi fark eden çocuklar bizim Karaçi olduğumuzu anlıyor.” N.B. (39-KADIN). “Biz çocuklarımızı kendi dilimiz olan Domca ile yetiştiriyoruz. Diyoruz ki dilimiz unutulmasın çocuklarımız bilsinler. Çocuğum ana okula başlayınca dilde ilkin sorun yaşadı ama şimdi alıştı 1. Sınıfa geçti.” S.K. (33-KADIN). “Valla hocam benim 3 çocuğum var ben onları büyütürken her iki dili de öğretmeye çalıştım. Yani Türkçe de öğrendiler. Ama biz aynı mahallelerde yaşıyoruz ister istemez çocuklar bizim dilimizi daha çok öğreniyor. Ana sınıfa gidince zorlanıyorlar. Zamanla yavaş yavaş çocuklar da Türkçe konuşmayı tam olarak öğrenmeye başlıyorlar.” N.U. (39-KADIN).

Tüm Çingene gruplarında görülen kendi kimlik ve yaşam biçimine bağlılık Karaçilerde de görülmektedir. Çocuklarını yetiştirirken kendi dilleri olan Dom dilini öğreterek büyütmeleri bu “bağlılığın” bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte N.B. bu bağlılığın kendi içlerinde iletişim kurmada kolaylık sağladığını ifade etmektedir. Ancak kendi sosyal yaşantıları dışında kendi dilleri ile konuşmaları Karaçi kimliğinin bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Bu şekilde okula giden çocuklar kendileri dışındaki çocuklar tarafından anlaşılammakta ve iletişim sorunları yaşanmaktadır. Karaçiler çocuklarını yetiştirirken kendi dilleri olan Domcayı çocuklarına öğretmektedirler. Bu durumu ifade eden S.K. *“Biz çocuklarımız kendi dilimiz olan Domca ile yetiştiriyoruz.”* şeklinde ifade etmiştir. Anaokuluna başladıkları zaman kendi dilleri ile büyütülen çocuklar Türkçeyi iyi bilmediklerinden dolayı eğitimin ilk ve en önemli basamağı olarak görülen okul öncesi eğitimden yeterince faydalanamamaktadırlar. Bununla birlikte grup içerisinde çocuklarını yetiştirirken Türkçe ve Domcayı birlikte öğreten veliler de bulunmaktadır. Bu velilerde olan N.U. çocuklarını büyütürken her iki dili de öğretmeye çalıştığını ancak çocukların kendi sosyal çevrelerinde daha çok Domca konuşulduğu için Domca daha iyi bildiklerini dile getirmiştir. Çocukluktan itibaren kendi dilleri ile yetişen Karaçi çocuklar okul öncesi eğitimde zorlanmakta ve grubun

kendi iç dinamikleri doğrultusunda “dilsel farklılık” çocukların eğitim süreçlerinde zorluklar yaşamalarına neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’ de eğitime erişme konusunda bütün Çingene topluluklarında görülen dezavantajlılık durumu Karaçi Çingene çocuklarında da görülmektedir. MEB tarafından okul kitaplarının ücretsiz dağıtılması ile birlikte kitap almaya durumu olmayan birçok aileye eğitim sürecinde kolaylık sağlamıştır. Mevcut durum yoksul Çingene ailelerinin eğitimine yeni ve farklı bir ivme kazandırmıştır. Yaşı büyük olan Karaçilerin hiçbirinin örgün eğitim alamadığı ya da en fazla ilkokul olanağı bulunduğu Karaçiler arasında, kitapların ve eğitimsel desteğin artışı, son dönemlerde grubun okullaşmadaki oranında artış olarak değerlendirilebilir. Bugün okula devam eden çocuklar arasında eğitim görme oranının yükselmesinin sebepleri arasında, devlet kurumlarının resmi desteği dışında, ayrıca toplumdaki hayırsever insanların özellikle de öğretmenlerin büyük katkısı bulunmaktadır (Cihan, 2017: 81-82). Aileler, çocuklarının eğitim-öğretim süreçleri içerisinde karşılaştıkları birinci problemin ekonomik yetersizlik olduğuna dikkat çekmişlerdir. Karaçi çocukların maruz kaldıkları “dışlayıcı” sözlerden dolayı okulu pek sevmediklerini, derslerine gereken önemi bu yüzden vermediklerini ve bu sebeple ders çalışmadıklarını ifade etmişlerdir. Evlerinin kalabalığı yüzünden çocukların evde ders çalışabilecekleri müsait bir ortamın olmadığı da ailelerin ifadelerinden bir diğeridir.

Eğitim-öğretim süreci hayatımızı şekillendiren en önemli araçların başında gelmektedir. Bu süreç içerisinde okullar en önemli kurumları oluşturmaktadır. Okullarda verilen derslerde başarılı olmak, sınıfı geçmek okul hayatının devamlılığı için gerekli bir durumdur. Yaşadıkları her yerde hâkim topluluklardan ayrı yaşama sahip olan Çingeneler için eğitim ve okullaşma önemli fırsattır. Son yıllarda yaygınlaşan yerleşik yaşam Çingeneler için eğitim hayatını da beraberinde getirecektir. Sürekli dışlanan ve ayrımcılığa maruz kalan bu insanların topluma entegrasyonlarını sağlamak istiyorsak onların eğitim meselesini mutlaka çözmemiz gerekmektedir. Görüşme yapılan Karaçi Çingenelerinde eğitim düzeyinin bazı istisnalar dışında oldukça düşük olduğu anlaşılmıştır.

Eğitimin en önemli basamaklarından olan okul eğitim hayatı için önemlidir. Fakat okulun önemini yeterince kavrayamayan Karaçiler okula devam etmeyi istemeyebilmektedirler. Kişi eğitim yoluyla toplumsallaşır ve toplumun istediği bir birey olmak için çaba gösterir. Karaçi ailelerinin çevresinde ve okul öncesi eğitimlerinde yeterli sonuç alınmadığından Karaçilerde eğitim süreçleri başarılı bir şekilde tamamlanamamaktadır. Tüm Çingene gruplarında görülen okula ilgisizlik, Karaçilerde de görülmektedir. Çingene gruplarının göçebe hayatları ve ekonomik

yetersizlikleriyle birlikte dışlanmaları onların okula karşı ilgisizliğinin başlıca etkenleridir. Görüşme yapılan yarı göçebe veya yerleşik Karaçi Çingene ailelerinin evlerinde çocukların çalışabilecekleri uygun ortamın olamayışı, kırtasiye malzemeleri olan kalem, silgi, kâğıt, kitap gibi ders malzemelerinin azlığı, okuma ve yazma oranlarının düşüklüğüne neden olmaktadır.

Bir saha çalışması olarak hazırlanan bu çalışma neticesinde elde edilen veriler ve gözlemler kapsamında genelde Çingene özelde Karaçi çocuklarının eğitim süreçlerinde yaşadıkları problemleri çözüme kavuşturabilecek birtakım öneriler şu şekilde ifade edilebilir;

1. Ailenin çocukların eğitim yaşamlarının merkezinde en önemli yer olduğundan dolayı ailelerin bu süreçte desteklenmesi yönünde çalışmaların yapılması gerekliliği.

2. Çingene çocuklarının eğitim yaşamlarında dışlanmalarının altında yatan temel dinamiklerden birinin Çingene olmayan ve ailelerin çocuklarını Çingene çocuklarına dair olumsuz görüşler ve tutumları empoze etmelerinin yanlış olduğuna yönelik bilgilendirilmesi.

3. Ülkemizde parasız eğitim ve öğretim ilkesi olmasına rağmen çocuklardan bazen dersler için çeşitli kırtasiye malzemeleri istenebildiğini göstermektedir. Fakat çoğu zaman Karaçi aileleri bu ihtiyaçları karşılayamamaktadır. Bu durum eğitim ve öğretim sürecinde aileleri zor durumda bırakmakta, kimi çocukların okuldan alınmalarına kadar gidebilmektedir. Mevcut durumun çözülmesi Çingene gruplarının eğitim süreçlerinin devamı için oldukça önem arz etmektedir.

4. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde Karaçi çocuklarının aynı okullara gönderilmesi onların eğitim süreçlerinde çok fazla değişikliğe neden olmadığı için farklı okullara gönderilmeleri için gerekli önlemler alınmalıdır.

5. Karaçi çocuklarının temel eksikleri olan ulaşım, beslenme, kırtasiye malzemeleri gibi bazı ihtiyaçlar tespit edilerek ailelere yardım sağlanmalıdır.

6. Çingenelerin mevsimsel ve konar-göçer yaşam tarzlarından dolayı göç etmeleri eksik eğitim almalarına neden olduğu için eğitim-öğretim eksiklerini giderici telafi programlarının ayarlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksu, M. (2006). *Türkiye’de Çingene olmak*. İstanbul: Kesit Yayınları.
 Alpman, N. (2014). *Başka dünyanın insanları çingeneler*. İstanbul: Ozan Yayınları.
 Arayıcı, A. (2008). *Avrupa’nın vatansızları Çingeneler*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
 Aşkın, U. (2017). Çingene/Roman toplumunun sosyo-ekonomik durum ve beklentileri: İzmir ilinde bir araştırma, *Kesit Akademi Dergisi*, (10), 208-245.

Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
 Haziran 2025 Cilt 6 Sayı 1 (55-81)
 DOI: 10.59250/raedergisi.1679666

- Ayhan, B. (2019). *Dünyanın ötekileri Çingeneler*. Ankara: Dorlion Yayınları.
- Cihan, A. (2017). *Surdaki iz: Diyarbakır Karaçi Çingeneleri*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Fırat, M. (2022). Geçmişten günümüze Çingene göçleri: sosyo-tarihsel bir bakış, *İçtimaiyat*, 6 (Göç ve Mültecilik Özel Sayısı), 36-52.
- Fırat, M. ve Açıkgöz, R. (2020). Elazığ'da yaşayan Çingenelerin değişen/dönüşen meslekleri üzerine nitel bir araştırma, *Journal of Economy Culture and Society, Supp. (1)*, 229-248.
- Genç, Y., Taylan, H. H. ve Barış, İ. (2015). Roman çocuklarının eğitim süreci ve akademik başarılarında sosyal dışlanma algısının rolü. *The Journal Of Social Science*, (33), 79-97.
- İlhan, S. ve Fırat, M. (2019). Çingenelerde yoksulluk ve sosyal dışlanma: Malatya örneği, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 265-277.
- Kolukırk, S. (2008). Türkiye'de Rom, Dom ve Lom gruplarının görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları* (8): 145-153.
- Tekin Yılmaz, T., Tağ, M., Arpacı, Ö., Soydemir, F. ve Ilgaz, G. (2022). Tasarım beceri atölyelerinin Roman çocukların eğitimine katkıları: Edirne örneği. *HUMANITAS- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 272-296.
- Yazgan, Ç.Ü. ve Suğur, N. (2019). Yukarıya doğru hareketlilikte bir imkân ve sınırlılık olarak Türkiye'de meslek liseleri: Eskişehir örneği üzerine sosyolojik bir araştırma. *"İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 21(3), 65-86.

Etik: Bu makale, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Araştırma için Fırat Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 16.12.2021 tarihinde 6 nolu kararla etik kurul izni alınmıştır.

Yazarlık Katkı Beyanı: Çalışmanın tüm aşamaları yazarlar tarafından ortak olarak tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı: Çalışmamın tarafsızlığı ile ilgili bilinmesi gereken bir mali katkı veya diğer çıkar çatışma ihtimali (potansiyeli) ve ilişki alanı yoktur.